

Vatjalaisten nykyisyydestä

Olen käynyt viimeisten vatjalaisten kylissä useana kesänä alkaen v:sta 1942. Mainittuna vuonna oli olemassa n. 200 hyvää vatjaa puhuvaa henkilöä. Silloin oli vatjan kieli joidenkuiden vanhusten keskuudessa elävänä kielenä Matinkylässä, Korvettulassa, Savvokkalassa, Jarvikoiskylässä, Kattilalla, Lempolassa, Pummalassa ja Joenperällä sekä itävatjalaisten alueella Ikäpäivässä. Koska vatjaa taitavaan väestöön kuului yksinomaan vanhinta sukupolvea, äidinkieltään puhuvien vatjalaisten lukumäärä on varsin nopeasti supistunut mitättömäksi. Vuonna 1956 saattoi esimerkiksi Kattilan tienoon vatjalaisten, »mäkiläisten» ja »orkolaisten», kylissä tavata vain jonkun vanhuksen, joka puhui hyvää vatjaa. Savvokkalassa ja Matinkylässä joku vanhus käyttää vanhaa äidinkieltään puhekielenäkin. Eräs vanhus taitaa vatjaa Joenperälläkin. On uskottavaa, että tällä hetkellä on vapaasti vatjan kieltä puhuvia henkilöitä noin 25, kaikki iäkkäitä. Nuorin heistä on kai 67-vuotias Jevdokia-niminen emäntä Savvokkalassa (kotoisin Matinkylästä). Ikäpäivässä ymmärretään jonkin verran vatjankielistä puhetta, mutta koko Itä-Vatjassa ei ole enää ketään, joka pystyisi puhumaankin vatjaa. Kukkosin kylässä on melkein koko keski-ikäinen väestö siirtynyt puhumaan Pärnäspään niemiin inkerois-murretta, joka poikkeaa tuntuvasti entisestä Kukkosin inkeroisvoittoisesta vatjan kielestä. Nuoriso käyttää tässäkin kylässä enimmäkseen venäjää, niinkuin kaikkialla muuallakin. Koska vatjan kieltä voi kuulla harvoin, sen ovat unohtaneet useat sellaisetkin entiset vatjalaiset, jotka ovat sitä käyttäneet vielä parisenkymmentä vuotta sitten. Matinkylässä minulla oli v. 1942 Boranovin emäntä aika hyvänä vatjan oppaana, jolta saatoin panna muistiin pitkiäkin kertomuksia. V. 1956 sama emäntä kykeni vaivoin vastaamaan äidinkielellään vatjankielisiin kysymyksiin.

Eräät vatjalaiskylät ovat hävinneet sotien tuhoamina. Sellaisia ovat Jarvikoiskylä (Baabina) ja Pihlaala.

Viimeisten vatjalaisten kieli on pysynyt sellaisena, kuin sen tunnumme L. Kettusen ja muiden tutkimuksista. Venäjän kielen vaikutus ei ole huomattavasti suurempi, kuin se on ollut jo tämän vuosisadan alussa. Sanasto on kuitenkin supistunut. On unohdettu paljonkin entisiä, aikaisemmin muistiin pantuja sanoja. Olen viimeisiltä vatjalaisilta voinut kuitenkin kuulla myös jokusen sellaisen sanan, jota eivät tunne sanaluettelot eivätkä tekstikokoelmat. On mielenkiintoista todeta, että kuolevaankin kieleen voi kehittyä uusia ilmiöitä. Näin esimerkiksi eräs Savvokkalan emäntä käyttää monikon partitiivimuotoja *rahhō* 'rahoja', *kañnō* 'kanoja', jotka eivät ole tyypillisiä Savvokkalassa eivätkä sen naapuruudessa. Tällaisia inkeroisurteille ominaisia partitiivimuotoja voi

tavata vasta n. 7—10 km:n päässä olevissa entisissä vatjalaiskylissä (Pontisenkylässä ja Velikassa).

Vanhat vatjalaiset eivät häpeä kansallisuuttaan. Aina valitetaan sitä, että kaunis vatjan kieli häviää. V. 1956 Savvokkalan kielimestari Jevdokia pakotti minut kirjoittamaan koko päivän, jotta kaikki, mitä hän tietää vatjalaisista ja vatjan kielestä, tulisi talteen. Kun hän kuuli magnetofonin nauhasta äänensä, hän sanoi juhlallisesti: *mä kõnen, a teizet vël kuntelevad minü vaddä tsëltä; kui mä makän mäta tšepiätä, siz vël teizet kuntelevad, kui mö pajatimma vaddalaisi tsëltä* — 'minä kuolen, mutta muut ihmiset yhä kuuntelevat minun vatjan kieltäni; kun minä makaan kevyessä maassa, niin muut vielä kuuntelevat, kuinka me puhuimme vatjalaisten kieltä'.

Vatjan kieli ja vatjalaiset, isiltä saadut vanhat perinteet ovat keskenään kiinteässä yhteydessä. Vatjaa puhuvat vanhukset ovat usein säilyttäneet hyvinkin vanhoilta ajoilta polveutuvia traditioita, vanhoja tapoja, satuja ja runoja. Olemme kaikki syypäitä siihen, ettemme ole kiinnittäneet tarpeeksi huomiota vatjalaisten vanhan kulttuuriperinteen tallentamiseen vielä silloin, kun vatja oli tavallisena puhekielenä vatjalaisissa kylissä. Miten runsaan saaliin olisimmekaan saaneet! Viimeisillä vatjalaisilla on vielä nytkin mielenkiintoisia satuja, nytkin kunnioitetaan vanhoja tapoja ja osataan vanhoja runoja, joita ei kukaan ole tähän asti kerännyt. Koska vatjalaisten runouden vaiheista on ristiriitaisia mielipiteitä, on mielenkiintoista esittää tässä yhteydessä lyhyt yleiskatsaus siitä, mitä viimeiset vatjalaiset ovat sanoneet vanhoista runoista.

Vatjalaisia runoja on pantu muistiin Trefurtin päiviltä alkaen. Kaikki tuntemansa runot on Väinö Salminen julkaissut kokoelmassaan »Vatjalaiset runot» (eripainos »Suomen kansan vanhoista runoista» IV 3, Helsinki 1928). Salmisen julkaisemista runoista on valtava osa samalta laulajalta Anna Ivanovalta. Muista, Salmisen kokoelman jälkeen ilmestyneistä vatjalaisista runoista ansaitsevat huomiota J. J. Lensun muistiinpanot ((Materialy po govoram vodi. Zapadno-finskij sbornik, Leningrad 1930). V. 1942 Solo Kuzmina Lempolan kylästä lauloi minulle eräitä sellaisiakin runoja, jotka eivät esiinny aikaisemmissa kokoelmissa, ja v. 1947 löysin todellisen runonlaulajan, joenperäläisen Matjo Gerassimovan. Muutaman päivän kuluessa Matjo saneli 34 vatjalaista runoa, yhteensä 1058 säettä. Hän osasi sitä paitsi runsaasti inkeröistenkin runoja. Useat Matjon vatjalaiset runot olivat uusia, tähän asti aivan tuntemattomia. Molemmat runonlaulajat ovat kertoneet yksityiskohtaisesti siitäkin, millaista vuorovaikutusta on ollut vatjalaisten, inkeröisten, suomalaisten ja virolaisten laulajien kesken.

Väitöskirjassaan »Länsi-Inkerin häärunot» (v:nä 1917) Väinö Salminen todisti, että vatjalaisilla on omintakeisiakin häärunoja, joita eivät tunne

vatjalaisten naapureina asuvat virolaiset, suomalaiset eivätkä inkeroiset. Salminen toteaa, että inkeroiset l. inkerikot, jotka asuvat vatjalaisten muinoin kansoittamissa kylissä, ovat kuitenkin laulaneet samankaltaisia runoja kuin vatjalaiset, runoja, joita ei siinä muodossa tunneta etäämpänä olevissa inkerois-kylissä. Tästä Salminen on tehnyt sen jokseenkin varman päätelmän, että nykyisten vatjalaisten naapuruudessa asuvat inkeroiset ovat saaneet tuntuvaa vaikutusta näiden häärunoista. Tekijä ei silti kieltänyt, ettei vaikutusta olisi tapahtunut myös päinvastaiseen suuntaan. Hän osoitti vain, että samoilla asuinsijoilla versoi vatjalaisilla ja inkeroisilla samankaltainen runous (s. 415).

Seuraavana vuonna ilmestyneessä tutkimuksessaan »Kalevalankysymyksiä» (v. 1918) on Kaarle Krohn kirjoittanut vatjalaisten omintakeisten runojen olemassaolosta kokonaisen luvun »Onko vatjalaisilla omintakeista runoutta?» (s. 135—150). Käsiteltyään muutamia vatjalaisia runosäkeitä Krohn päätyy kielteiseen tulokseen. Nojautuen erään oppilaansa erikoistutkimukseen hän väittää, että vatjalainen kansanlaulu on pääasiallisesti samoista aiheista muodostunut kuin lähimpien naapurien runous, vaikka siellä täällä on tavattavissa pienempiä omintakeisiltakin näyttäviä piirteitä. K. Krohn uskoo, että inkeroisten vaikutus vatjalaisten runouteen on ollut erikoisen voimakas. Selviä jälkiä olisi jättänyt virolainenkin kosketus. Kaikilla vatjalaisilla runoilla olisi Krohnin mukaan vastineita naapurien runoudessa.

Krohniin arvosteluun vastasi Väinö Salminen teoksessaan »Tutkimus vatjalaisten runojen alkuperästä» (v. 1929). Tutkimuksensa loppukatsauksessa tekijä väittää, että vatjalaisten ja inkeroisten häärunot eroavat huomattavasti koko eteläisen Inkerin, itäisen Keski-Inkerin ja Pohjois-Inkerin suomalaisista häärunoista. Ne eroavat sitä paitsi niin paljon karjalaisista ja virolaisistakin runoista, ettei niissä voi nähdä mitään runovirran kulkemista lännestä itään tahi päinvastoin. Salminen esittää joukon vatjalaisia runoja, jotka hänen mukaansa ehdottomasti ovat aito vatjalaisia. Vatjalaisista runoista ei ole kirjoitettu tämän enempää.

Solo Kuzmina tiesi tarkkaan kertoa jokaisesta runosta, missä tapauksessa sitä oli käytetty, mistä runo oli kuultu, kuka sen oli aikoinaan esittänyt jne. Solo väitti, ettei keillään muilla ollut Kattilan tienoilla niin täydellisiä häärunoja kuin vatjalaisilla. Vatjalaisten häärunojen laulajat — *kāzikov* — olivat käyneet laulamassa savakkojenkin häissä, joissa he olivat aina esiintyneet omalla kielellään. Jotkut kuuluisat vatjalais-*kāzikov* olivat ajelleet häistä toisiin jopa Narvanjokeen ja Soikkolaan asti. Toisaalta Solo valitti, ettei vatjalaisilla ollut sellaisia kauniita juhlarunoja, joita savakot (*sōma.aaizgd*) tunsivat. Heidänkin kylässään oli vatjalaisväestö laulanut *sōma.aaizi* pääsiäis-, juhannus-, joului- ym. lauluja. Vatjalaiset ovat aina olleet kosketuksissa virolaistenkin kanssa. Heiltäkin vatjalaiset olivat oppineet runoja. Solo on minulle jopa esittänyt erään

hautajaisissa vatjaa taitavat vanhukset toivat kylän rajalle oljet, joilla kuollut oli pesty. Rattaat ruumisarkkuineen pysähtyivät kylän alueen ulkopuolella. Rajalla oljet sytytettiin ruumisarkun ja surusaattueen välillä. Vanhukset astuivat palavien olkien yli sanoen: *irmod sinne, armod tänne*. Eräs Matinkylän ukko vei minut uhrikiville — *tšivirukoaŋē*, joista hän oli kertonut. Kun alettiin poistua, ukko sanoi: »Et pääse! Heitä pari kopeekkaa kivien väliin!» Sama ukko osoitti, kuinka on uhrattava lähteeseen. Ukko pani lähteelle kolmioksi lepänoksia ja heitti puhtaaseen valkoiseen repaleeseen sidottua suolaa oksien läpi veteen. Kotona tuota suolaa oli pidetty jonkin aikaa syylien päällä. Ukko uskoi voivansa sillä tavalla hävittää syylänyppylät sormistansa.

Jokaiselta vatjalaiselta vanhukselta voi saada tietoja muistakin entisistä uskomuksista ja tavoista, vanhanaikaisesta maanviljelyksestä, käsitöistä, juhlien vietosta ym. Siitä syystä virolaiset vatjalaisten tutkijat ovat yrittäneet tallentaa myös kaikenlaista kansatieteellistä aineistoa.

Aittoa vatjalaista puhetta saadaan kuulla ehkä vielä noin 15 vuotta. On siis vielä mahdollista tutkia tätä kieltä. Tarttolaiset ja tallinnalaiset itämerensuomalaisten kielten harrastajat ovat näin ollen ottaneetkin tehtäväkseen haastatella kaikinpuolisesti jokaista vatjaa taitavaa henkilöä ja nauhoittaa magnetonfoniin niin paljon vatjankielistä puhetta kuin suinkin.

PAUL ARISTE

Les Votes à l'heure actuelle.

L'auteur de l'article a visité les villages des derniers Votes pendant plusieurs étés à partir de 1942. Cette année, il y avait environ 200 personnes parlant bien le vote. A l'époque, la langue vote était une langue vivante parmi quelques vieillards à Matinkylä, Korvettula, Savvokkala, Jarvikoiskylä, Kattila, Lempola, Pummala et Joenperä ainsi qu'à Ikäpäivä, dans la région des Votes orientaux. Comme la population parlant le vote ne comprenait que des personnes de la génération la plus âgée, le nombre de Votes parlant leur langue maternelle est rapidement devenu insignifiant. En 1956, on ne pouvait par exemple trouver dans les villages votes de la région de Kattila que quelques vieillards parlant bien le vote. A Savvokkala et à Matinkylä il y a même quelques personnes âgées qui emploient leur ancienne langue maternelle dans la conversation. A Joenperä aussi, il y a un vieillard sachant le vote. Il est pro-

bable que, à l'heure actuelle, il y a environ 25 personnes parlant couramment le vote, toutes celles-ci étant âgées. La plus jeune parmi elles est sans doute une paysanne nommée Yevdokia à Savvokkala (originnaire de Matinkylä). A Ikäpäivä, on comprend encore dans une certaine mesure le vote parlé, mais dans toute la région orientale de la circonscription habitée par les Votes il n'y a plus personne sachant parler le vote. Dans le village de Kukkoski, presque toute la population d'âge mûr a adopté dans la conversation le patois des Ingriens de la presqu'île de Pärnäsää, patois qui diffère considérablement de l'ancienne langue vote teintée d'ingrien de Kukkoski. Dans ce village, comme partout ailleurs, les jeunes gens emploient pour la plupart le russe. Comme on n'a plus que rarement l'occasion d'entendre le vote, cette langue a été oubliée même par plusieurs personnes votes qui l'employaient il y a une vingtaine d'an-

nées encore. En 1942, j'avais, dans le village de Matinkylä, une paysanne du nom de Boranová comme guide assez compétent dans mes recherches sur le vote, et je pus noter des narrations même assez longues données par elle. En 1956, la même paysanne ne put répondre qu'à grand'peine dans sa langue natale à des questions posées en vote.

Certains villages votes ont été détruits par la guerre, comme Jarvikoiskylä (Baabina) et Pihlaala.

La langue des derniers votes est demeurée telle que nous la connaissons des études de M. L. Kettunen et d'autres. L'influence de la langue russe n'est pas considérablement plus grande de ce qu'elle a été au début de ce siècle déjà. Le lexique s'est toutefois rétréci. On a oublié un assez grand nombre même d'anciens mots notés autrefois. Malgré tout, j'ai pu entendre des derniers votes quelques mots que les lexiques et les recueils de textes ne connaissent pas.

Les derniers votes possèdent à l'heure actuelle encore des légendes intéressantes, on respecte encore les vieilles coutumes et l'on connaît d'anciennes poésies que personne n'a encore relevées. Chaque vieillard vote peut encore donner des renseignements sur d'autres croyances et coutumes de l'ancien temps, sur l'agriculture ancienne, sur les travaux manuels, sur les fêtes etc. Pour cette raison, les chercheurs estoniens qui se sont intéressés au Votes ont également cherché à relever toutes sortes de matériaux folkloristiques.

On entendra pendant 15 ans peut-être encore parler le pur vote. Il est donc encore possible d'étudier cette langue. Les philologues de Tartu et de Tallinn qui s'intéressent aux langues finnoises de la Baltique de l'est se sont aussi assigné comme tâche d'interroger amplement chaque personne sachant le vote et d'enregistrer sur des bandes de magnétophone une aussi grande quantité de documents parlés votes que possible.

PAUL ARISTE